

سواد رسانه‌ای

ضامن بقا در جهان مدرن

مصطفی گودرزی

پژوهشگر فلسفه و فعال رسانه

دانست و در عین حال شرایطی را برای مصرف محتوای رسانه‌ای از منظر انتقادی فراهم کرد.

ضرورت سواد رسانه‌ای

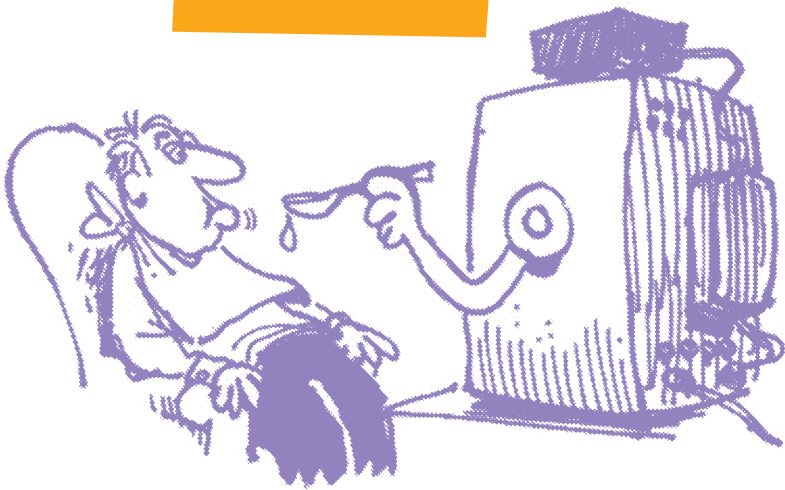
امروزه ما در جهانی زندگی می‌کنیم که به ناچار در وضعیت اشباع رسانه‌ای قرار دارد. فضای اطراف ما پر از اطلاعات است. مثلاً یک «مودم» می‌تواند مردم را به دنیای بی‌پایان اینترنت ببرد. در این شرایط که باران اطلاعات بر زمین و زمان می‌بارد، همه نیاز دارند در برابر چنین فضایی چتری به دست گیرند و یک نظام (سیستم) صحیح مصرفی اتخاذ کنند؛ همان‌طور که مردم در مورد تغذیه خود این کار را می‌کنند. در فضای رسانه باید دانست که چقدر لازم است در معرض رسانه‌های دیداری، شنیداری و نوشتاری قرار بگیریم و چه چیزی را باید از آن‌ها حذف کنیم. بنابراین می‌توان گفت که هدف آموزش سواد رسانه در اولین گام

کلیدواژه‌ها: سواد رسانه‌ای، فضای مجازی، شبکه اجتماعی، مشاوره

«سواد رسانه‌ای»^۱ مجموعه‌ای از مهارت‌هایی است که به توانایی دسترسی، تحلیل و ایجاد انواع پیام‌های رسانه‌ای اشاره دارد و در دنیای امروز مهارتی ضروری محسوب می‌شود. یا به زبان ساده‌تر، علمی است که فرد برای استفاده از محتوا و پیام‌های رسانه‌ای به کار می‌گیرد [پاتر، ۱۳۹۹]. این مفهوم با ایجاد و گسترش رسانه‌های دیداری و شنیداری پدید آمد و با گسترش شبکه‌های اجتماعی فراگیرتر و پیچیده‌تر شد.

سواد رسانه‌ای موضوعی چندوجهی است که توانایی مخاطب را در درک نحوه عملکرد رسانه و شیوه‌های تفسیر آن مورد آزمایش قرار می‌دهد و می‌خواهد این تحلیل را به یک عادت و وظیفه برای مخاطب تبدیل کند. سواد رسانه‌ای را می‌توان بستری منطقی برای دسترسی، تحلیل و تولید ارتباطات در شکل‌های متفاوت رسانه‌ای

هدف‌های اصلی سواد رسانه‌ای، استفاده دانش‌محور و مفید از حوزه اطلاعات است

رسانه‌ها کیست؟ هدف این رسانه حمایت از چه گروه، حزب یا سیاستی است؟ رقبای این رسانه چگونه این خبر را منتشر می‌کنند؟

سواد رسانه‌ای و مشاوره

با فهم و ادراک اهمیت موضوع رسانه و سواد آن، می‌توان آن را به همه ابعاد و ساحت‌های زندگی بشر سرایت داد. همچنین انسان فاقد فهم از رسانه را انسان قرن جدید ندانست و او را در ایام تحجر خویش رها کرد. آنچه اهمیت دارد این است که مشاور در بایسته‌های خویش باید بعد مجازی افراد تحت مشورت و راهنمایی خود را لحاظ کند و برای این ساحت از وجود فرد برنامه و نسخه‌ای خاص داشته باشد. برای مثال، ساعت‌های استفاده از فضای مجازی و میزان تأثیرگذاری رسانه بر نگرش فرد مورد مطالعه و همچنین میزان سواد رسانه‌ای خانواده و فرد مورد بررسی به منظور عمق‌بخشیدن به مشاوره باید لحاظ شود؛ زیرا نسل امروز درگیر رسانه‌هاست.

نتیجه اینکه اگر انسان در تربیت نسل پیشرو و راهنمایی آیندگان جامعه مطابقت با زمان را از یاد ببرد و به سلاح عصر جدید مجهز نباشد، نمی‌تواند مربی یا مشاوره‌ی کارآمد و جامع در امر تربیت جامعه و افراد باشد که امام علی (علیه‌السلام) در مورد لزوم تطبیق تربیت فرزندان با زمان خویش می‌فرماید: «فرزندانتان را به انجام آداب خودتسان و ندارید، زیرا آنان برای زمانی غیر از زمان شما آفریده شده‌اند [نهج البلاغه].»

پی‌نوشت

1. Media Literacy

منابع

۱. پاتر، جیمز (۱۳۹۹). سواد رسانه‌ای. انتشارات جهاد دانشگاهی. تهران.
۲. شرح نهج البلاغه لابن ابی‌الحدید، ج ۲۰، ص ۲۶۷.

خود برقراری ارتباط منطقی و سودمند با رسانه است. به عبارت دیگر، در مواجهه با رسانه‌ها چه چیزی را از دست می‌دهیم و چه چیزی را به دست می‌آوریم؟ به عبارت بهتر، در مقابل زمان و هزینه‌ای که صرف می‌کنیم، در نهایت چه منفعتی کسب می‌کنیم؟ بنابراین، یکی از هدف‌های اصلی سواد رسانه‌ای، استفاده دانش‌محور و مفید از حوزه اطلاعات است.

وجه‌های سواد رسانه‌ای

سواد رسانه‌ای سه وجه دارد که عبارت‌اند از:
(الف) افزایش آگاهی از نظام مصرف رسانه‌ای، یا به عبارت دیگر، تعیین میزان و نحوه مصرف مواد غذایی رسانه‌ای از منابع متفاوت رسانه‌ای که همان محتوای رسانه است.
(ب) آموزش مهارت‌های مطالعه یا تماشای فعال و انتقادی در فضای رسانه.

(ج) تجزیه و تحلیل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی رسانه‌ها که در اولین برخورد قابل فهم و درک نیست.

به گفته جیمز پاتر، بسیاری از مردم واژه سواد را با رسانه‌های چاپی مرتبط و آن را با توانایی خواندن و نوشتن یکی می‌دانند. برخی دیگر، برخلاف رسانه‌های دیگر، مانند فیلم و تلویزیون، این اصطلاح را به سواد بصری اضافه می‌کنند. نویسندگان دیگری نیز از اصطلاحاتی نظیر سواد اطلاعاتی و سواد رایانه‌ای بهره می‌گیرند. اما هیچ‌کدام این‌ها به تنهایی معادل سواد رسانه‌ای نیست، بلکه هر کدام یکی از اجزای سازنده و تشکیل‌دهنده سواد رسانه‌ای محسوب می‌شوند.

نداشتن سواد رسانه‌ای باعث می‌شود عامه مردم هر مطلب دروغ و فاقد ارزش علمی را که می‌خوانند باور کنند و عملاً مورد سوءاستفاده افکار و رفتار صاحبان سیاست و کلاه‌برداران حرفه‌ای قرار گیرند. در هر صورت می‌توان دریافت که عملاً بی‌سوادی در حوزه رسانه خطرناک‌تر از نداشتن سواد خواندن و نوشتن خواهد بود.

مهارت‌های سواد رسانه‌ای

مرحله اول: افزایش آگاهی از نظام رسانه‌ای

در این بخش باید به صورت انتخابی برنامه‌ریزی کنیم و زمان ویژه‌ای را برای تلویزیون، فیلم، بازی‌های ویدئویی برخط و رسانه‌های چاپی، برای خود و خانواده‌مان در نظر بگیریم.

مرحله دوم: آموختن انواع مهارت‌های تفکر انتقادی و

چند بعدی

در این مرحله ما باید یاد بگیریم که چگونه یک تحلیل فعال انجام دهیم. آیا باید به آنچه در متن پیام آمده فکر کنیم؟ ساختار پیام چگونه ایجاد می‌شود؟ چه چیزی ممکن است حذف شود؟

مرحله سوم: تفکری عمیق و فراتر از واضحات

یکی از مهم‌ترین مرحله‌های سواد رسانه، توانایی تحلیل مفاهیم پنهان در پیام است. باید بدانیم: چه کسی این پیام را در رسانه‌ها منتشر کرده است؟ هدف از انتشار پیام در رسانه‌ها چیست؟ کدام شخص یا افراد می‌توانند ذی‌نفع باشند؟ تصمیم‌گیرنده در این نوع